

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АГРАРНОГО СЕРВІСУ

У статті проведено аналіз виробництва АПК Житомирщини. Обґрунтовано причини його спаду. Глибоко розкрито питання аграрного сервісу взагалі, і зокрема: технічного, агрохімічного, переробного, агробіржевого тощо в сучасних умовах. Наведено приклади роботи агросервісних підприємств, які досягають високих техніко-економічних показників. Обґрунтовано напрями, шляхи та важелі підвищення ефективності обслуговуючої сфери сільськогосподарських товаровиробників.

У ході проведення аграрної реформи в нашій державі були здійснені докорінні соціально-економічні перетворення. Разом з тим має місце спад аграрного виробництва, що

викликано, поряд з іншими факторами, руйнацією матеріально-технічного потенціалу, а також різким погіршенням виробничого обслуговування сільськогосподарських підприємств.

Розглянемо відповідні зміни на прикладі АПК Житомирської області. Так, виробництво зерна з 1990 р. по 2001 р. зменшилось на 34 %, а цукрових буряків – у 3 рази. Дві третини ріллі в області відносяться до перехідної і Поліської зони, де виробляється картопля, льон, хміль. Обсяг цієї продукції зменшено на 80–90 %. Аналогічна картина з виробництвом тваринницької продукції. Валовий надій молока в 2001 році зменшено проти 1991 року на 69 %, виробництво м'яса – на 83 %. Майже ліквідовано вівчарство.

За період, що аналізується, значно зменшилося поголів'я худоби та птиці. Кількість корів на фермах сільськогосподарських підприємств області стала вдвічі меншою, а свиней – втричі. Причини такого спаду відомі. На них вказують учені та політики, керівники та спеціалісти. Це зниження родючості ґрунту та продуктивності худоби, свиней і птиці, погіршення сервісного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників, дисбаланс міжгалузевого еквівалентного обміну, поглиблення диспаритету цін на продукцію промисловості та сільського господарства, недосконалість кредитної та податкової політики тощо.

Занепад в аграрній сфері, насамперед, пояснюється невідповідністю виробничо-технічного потенціалу потребам сільськогосподарського виробництва. Наявна матеріально-технічна база виробничої та обслуговуючої сфери зношується. Інвестиції і капітальні вкладення в аграрний сектор не здійснюються ні державою, ні банківськими структурами, ні за рахунок власних коштів сільгоспідприємств. Мають місце лише окремі випадки інвестування товаровиробників юридичними особами. Особливо незадовільний технічний стан активної частини основних виробничих фондів: силових і робочих машин, рухомого складу, механізмів і устаткування. Енергетичні потужності АПК області зростали до 1991 р. і становили 5,3 млн. к.с. Після цього стара техніка списувалась, а нова майже не надходила в господарства. У 2000 р. енергетичні потужності відповідно становили 3,6 млн. к.с. або на 32 % менше. Динаміку поповнення АПК області технікою та її зменшення показано в таблиці 1.

Таблиця 1

Наявність техніки в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області (одиниць)

Види техніки	Роки					З них виробили строк амортизації	
	1970	1990	1991	2000	2001	шт.	%
Трактори	13482	20221	20517	11783	11119	10220	92
Зернові комбайни	3212	5244	5289	3325	3100	2975	96
Бурякозбиральні комбайни	701	615	651	425	415	286	69
Льонозбиральні комбайни	...	999	1008	425	423	355	84
Картоплезбиральні комбайни	1188	1466	1457	592	551	490	89
Автомобілі вантажні	6783	12266	12075	9322	8846	6524	73

За 10-річний період (1991–2001 рр.) в області кількість тракторів зменшилась у 1,8 рази, зернозбиральних комбайнів – у 1,7 рази, вантажних автомобілів – у 1,4 рази. Причому

виробили амортизаційний строк 92 % тракторів, 96 % зернозбиральних комбайнів, 73 % вантажних автомобілів. Ми спеціально підкреслюємо це тому, що в післяамортизаційний період сільськогосподарська техніка має дуже низьку експлуатаційну надійність, збільшується час простою з технічних причин. Так, якщо ці простої в перші три роки експлуатації не перевищують 12–15 %, то в останні роки експлуатації та післяексплуатаційний період вони збільшуються до 45–50 % робочого часу. Середньорічний виробіток тракторів наприкінці амортизаційного терміну експлуатації знижується на 20–30 %, зернозбиральних комбайнів в середньому на 20 %, а затрати на експлуатацію збільшуються в 1,5–2 рази.

Отже, аналіз стану технічної бази сільськогосподарського виробництва свідчить, що він не відповідає вимогам ринкової економіки і сучасним технологічним потребам виробництва. Останнім часом частину техніки купували за кордоном. Як правило, вона надійна, високопродуктивна, але занадто дорога. Для неї не завжди можна знайти запасні частини, нерідко відсутній необхідний шлейф машин. В цьому зв'язку дуже своєчасним є Указ Президента України “Про заходи щодо розвитку ринку вітчизняної техніки для агропромислового комплексу та збільшення обсягів її виробництва”. В Указі передбачено розвиток вітчизняного машинобудування для АПК вважати пріоритетним напрямом розбудови національної економіки; цим документом також вимагається забезпечити створення фірмових технічних центрів гарантійного та післягарантійного обслуговування вітчизняної техніки для АПК, передусім комбайнів та тракторів (Урядовий кур’єр, 14.11.01, №210).

Після реорганізації МТС з метою підтримання техніки в працездатному стані була створена система ресурсного обслуговування сільськогосподарських товаровиробників. Так, в Житомирській області технічний сервіс сільгоспвиробникам надавали 23 ремонтно-транспортні підприємства “Райагропромтехніки”, 23 підприємства “Райагроснабу”, 12 підприємств “Спецсільгоспремонту”, підпорядкованих АПК області, Житомирський і Новоград-Волинський ремонтні заводи республіканського рівня. Проектна потужність їх ремонтної бази становила 26,8 тис. умовних ремонтів в рік.

Окрім тракторів та зернокомбайнів, двигунів, до них в майстернях “Облагропромтехніки” ремонтувались бурякозбиральні комбайни, гичкозбиральні машини, льонозбиральні комбайни, кормозбиральні комплекси, за індивідуальним замовленням виконувались ковальські, зварювальні, токарні, слюсарні та інші ремонтні роботи для аграрних товаровиробників. Лінійно-монтажні дільниці “Райагропромтехніки” районів згідно з графіком проводили технічне обслуговування обладнання тваринницьких ферм, а при необхідності виконували ремонт або заміну його. Автотранспортом “Облагропромтехніки” перевозилось із загальної кількості щорічно більше 30 % цукрової сировини та близько 20 % зерна.

Безумовно, в діяльності агросервісних підприємств були недоліки, характерні для планової економіки: монополізм, відсутність конкуренції, планування ремонтних робіт з обов’язковим кількісним ростом від досягнутого рівня (незалежно від технічного стану тракторів та комбайнів), приписки обсягів робіт, не завжди висока якість послуг, ігнорування екологічними факторами, адміністрування або втручання партійних і радянських органів в договірні стосунки між виробничою і обслуговуючою сферами тощо.

В останні роки підприємства технічного сервісу в області, як того вимагає діюче законодавство, реформовані у нові організаційно-правові структури “Відкриті акціонерні товариства”. Вони не мають вертикального підпорядкування, є юридичними особами і повинні виконувати функції, передбачені статутом. Але незважаючи на нагальну потребу в технічних послугах, їх обсяги значно скоротились. Практично в майстернях ВАТ не проводиться повнокомплектний ремонт тракторів та всіх типів комбайнів, не працюють станції технічного обслуговування тракторів (СТОТ) та автомобілів (СТОА). Не функціонують лінійно-монтажні дільниці, тому доільні апарати, гностраспортери, водогінна мережа, інше устаткування

тваринницьких ферм технічно не обслуговується, аварійні поломки усуваються власними силами товаровиробників.

Транспортні послуги для сільгоспвиробників зведені нанівець, вони надаються лише окремим замовникам на міжміських перевезеннях вантажів несільськогосподарського призначення. Тому підприємства технічного сервісу втратили більшість кваліфікованих кадрів робітників та інженерно-технічних працівників.

Окремі агросервісні формування в умовах переходу до ринку змінили свою спеціалізацію, пристосувавши виробництво до попиту. Так, колишня Березівська філія Житомирської "Райагропромтехніки", яка ремонтувала вузли і агрегати до зернозбиральних комбайнів, дискові сошники до сівалок тощо, освоїла випуск побутових котлів. Сьогодні це ВАТ "Агротепломаш", очолюване Заслуженим працівником промисловості України Нікитюком В.С., збільшила виробництво котлів з 4200 шт. в 1991 році до 10700 шт. в 2001 році. Кількість робочих місць зросла відповідно з 110 до 169 чол. Котли мають високий ККД=90%, потужність становить 7, 10, 15, 20, 30 кВт, за заявками споживачів поставляються на твердому чи газовому паливі, можуть мати одно- чи двохконтурну систему. Підприємство має річний пакет замовлень. Воно не має недоїмки по платежах в бюджет та пенсійний фонд. Тут своєчасно виплачується заробітна плата.

Другий приклад ВАТ "Вишевичі Агротехніка" (директор Сташенко М.М.) з 1993 року змінило попередню спеціалізацію. Зараз підприємством випускається 14 видів машин для обробітку ґрунту за енергозберігаючою технологією. Це борони дискові, з шириною захвату (м) 1,2; 1,8; 3; 4,2; 6; 7. Культиватори плоскорізи КР-2; КПШ-5. Культиватори протиерозійні КПЕ-3, 8. Глибокорозпушувачі ПГ-3. Борони голчасті БІГ-3 (табл.2)

Таблиця 2

Показники виробничо-фінансової діяльності ВАТ "Вишевичі Агротехніка"

Найменування показників	Одиниця виміру	Роки			2001р. до 1999 р. в %
		1999	2000	2001	
<u>Всього по підприємству:</u>					
Вироблено товарної продукції	тис. грн.	1721,0	1930,2	4021,1	233,6
Реалізовано продукції	-//-	1448,6	1863,8	3688,6	255,4
Прибуток від реалізації		204,2	206,3	601,3	294,5
Рентабельність виробництва продукції	%	13,8	13,0	15,9	115,2
Чисельність працюючих	чол.	79	80	89	112,7
Фонд оплати праці	тис. грн.	242,5	281,8	458,5	189,1
Середньомісячна зарплата	грн.	255	293	429	168,2
<u>Показники по майстерні:</u>					
Вироблено товарної продукції	тис. грн.	1462,7	1807,6	3790,4	259,1
Реалізовано продукції	тис. грн.	1254,0	1741,2	3457,9	275,7
Чисельність працюючих	чол.	52	51	60	115,4
Середньомісячна зарплата	грн.	238	294	448	188,2

Підприємство в тісній співпраці з вченими Київського технічного університету (проф. В.В. Хільчевський, к.т.н. О.М. Федорін) та Українського інституту механізації і електрифікації сільського господарства (д.т.н. Я.С. Гуков) освоїли найсучасніші технології по виготовленню робочих органів до сільгоспмашин. Сьогодні тут виробляється 70 видів запасних частин, в т.ч.: полиці, лемеші, польові дошки до плугів, шестерні, зірочки, шатуни, вали до зернозбиральних комбайнів та кормозбиральної техніки тощо.

Технічна документація узгоджена з Департаментом технічної політики Мінагрополітики України. Знаряддя, які випускає підприємство, пройшли державне випробування і мають сертифікати відповідності. Частина із них (15 %) реалізується по лізинговому фонду. Крім основного виробництва ВАТ надає транспортні послуги, має дільницю по ремонту легкових автомобілів, млин, пилюраму та столярний цех. Фінансовий стан підприємства – задовільний. Заборгованості перед державою та заробітній платі немає. Ці та інші приклади свідчать, що там, де є енергійні керівники, підприємства працюють, маючи непогані показники виробничої діяльності. Але, на жаль, таких підприємств мало. Більшість формувань аграрного технічного сервісу не виконують своїх функцій, аграрний товаровиробник звертається до своїх партнерів лише за умови, якщо самотужки не спроможний виконати певні технічні операції. А без належного рівня ремонту і обслуговування автотракторний парк, сільгоспмашини і механізми, обладнання і устаткування зазнають підвищеного зносу.

На жаль, не всі служби технічного сервісу зуміли пристосуватися до нових умов господарювання. Втрачено дуже багато часу, виробничих фондів та спеціалістів. Але відновлювати, а подекуди створювати нові служби технічного сервісу вкрай потрібно, бо кустарне виконання робіт в господарствах завжди було й буде малоефективним. Для відродження виробничо-технічного потенціалу аграрного сектора потрібен чималий проміжок часу і відповідні кошти. Тож без державної підтримки вітчизняного товаровиробника загальмувати спад, призупинити затяжні деструктивні процеси практично неможливо.

Агрохімічне обслуговування аграрного виробництва в минулі роки здійснювалось підприємствами “Укрсільгоспхімії”, які функціонували в кожному адміністративному районі області. Ці організації надавали сільським товаровиробникам виробничі послуги в сфері вивчення стану та поліпшення природної родючості ґрунтів, захисту культурних рослин від шкідників та хвороб, боротьби з бур’янами, паспортизації земель, визначення складу кормів і ефективності застосування засобів хімізації. Вони ж були державним посередником між промисловістю і сільгосптоваровиробниками при поставці мінеральних добрив тощо.

Про великі обсяги робіт, що виконувалися обласною асоціацією “Облсільгоспхімії” свідчать такі дані. В 1991 р. підприємствами агрохімсервісу в Житомирській області було добуто торфу 1,3 млн.т, виготовлено торфокомпостів – 1,5 млн.т, внесено органічних добрив – 4,4 млн.т. На великих площах в господарствах області здійснювалося вапнування кислих ґрунтів, провадились культуртехнічні роботи та багато чого іншого.

На підприємствах агрохімічного сервісу області середньоспискова чисельність працюючих складала – 5635 чол. На їх озброєнні було 1304 фізичних трактори та 868 вантажних автомобілів. Обсяг транспортних послуг автопарку складав: вантажоперевезення – 3109,6 тис. т, а вантажообіг – 86,5 млн.т км. При цьому залученим рухомим складом з “Облсільгоспхімії”, яка мала автомобілі підвищеної вантажопідйомності і автопоїзди, вивозились на цукрові заводи біля 20 % валового збору цукрового буряка і на хлібоприймальні пункти та комбикормові заводи 15 % урожаю зернових культур.

Як і в інших регіонах, в останні роки, у нас різко зменшено внесення мінеральних і органічних добрив. Все це призвело до того, що більшість ВАТ “Райагрохім” втратили свої основні функції. Відновити втрачені обсяги не просто, із-за зменшення на дві третини поголів’я ВРХ, а ціна на мінеральні добрива щорічно зростає через подорожчання енергоресурсів на їх виготовлення та дефіцит якісної сировини.

На Житомирщині знайдено вихід: освоєно промислове приготування органічного добрива нового покоління “Агровіт-КОР”. В с. Яблунець Ємільчинського району побудований реактор по виробництву цього унікального супер-добрива, до складу якого входять компоненти: послід пташиний – 50 %, гній – 30 %, торф – 15 %, ґрунт – 5 %, аміачна вода – 13 л/т, біодобавки “Альфа” – 50 л/т. Практика підтвердила, що при дозі внесення 0,5–1,5 т/га “Агровіт-КОР”

збільшується врожайність сільськогосподарських культур на 30–70 %, активна післядія зберігається впродовж трьох років. Освоєні способи внесення цього добрива. Результати польових дослідів показали високу рентабельність його застосування на різних культурах. Проте відсутність оборотних коштів в “Облагрохімії” та низька платоспроможність споживачів не дозволяють у великих масштабах його виробляти.

У Лугинському районі Житомирської області розвідані запаси вапнякових матеріалів на Білорівницькому кар’єрі – 52 млн. м³. Дочірнє підприємство “Лугинський райагрохім” веде добування вапнякової маси. Підприємство має необхідну техніку: екскаваторів ЕО-2553 – 4 од.; 1 – МТП-71; 1 – АТЕК; бульдозери на базі Т-170 – 4 од.; навантажувачі на базі К-700 – 3 од.; автомобілі КРАЗ-6510 з причепами – 17 од. Тут збудована лінія для просівання вапнякових матеріалів потужністю 200 тис. т. на рік та піднавіс для їх зберігання місткістю 20 тис. т. Середня кількість працюючих на підприємстві – 63 чол. Є можливості забезпечити потребу області у вапнуванні кислих ґрунтів. Але державою ці роботи не фінансуються, за винятком порівняно незначних обсягів цих робіт, які виконуються частково у районах, що постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС.

Уже в найближчі роки постане питання про більш інтенсивне впровадження досягнень науково технічного прогресу, перевід сільського господарства на індустріальні технології. Однією з важливих ланок тут буде хімізація аграрного виробництва, широке застосування мінеральних добрив. Досвід передових господарств нашої області свідчить, що урожай озимої пшениці та кукурудзи по 60–70 ц з гектара більше як наполовину залежить від застосування добрив. При цьому слід мати на увазі, найбільший агротехнічний та економічний ефект одержують там, де вміло поєднують внесення мінеральних та органічних добрив. Безумовно, самі господарства всі питання цієї важливої проблеми вирішити не зможуть. Тому значна роль тут повинна належати державі. Але агрохімічне обслуговування сільських товаровиробників доцільно організувати не тільки на державній основі, а й на кооперативних засадах.

Переробний сервіс для аграрних товаровиробників Житомирської області здійснювали 24 молокозаводи, 11 льонозаводів, 6 плодоовочеконсервних та 6 цукрових заводів, 22 комбикормових заводи та кілька підприємств іншого профілю. Більшість з них розміщені в районних центрах, селищах міського типу або на межі з ними. Інженерна інфраструктура таких підприємств забезпечувала не тільки виробничий процес, а і життєдіяльність населення, подаючи воду, тепло в житловий сектор і об’єкти соціальної інфраструктури, які вони мають на балансі. За виданими директивними документами ці об’єкти повинні бути передані органам місцевого самоврядування. Але за відсутності бюджетних коштів такі передачі не здійснені, що створює неабияку соціальну напругу.

Власна матеріально-технічна база багатьох переробних підприємств аграрного сервісу за останні роки не оновлювалась. Активна частина основних фондів: технологічне обладнання, машини і механізми, трактори і автомобілі – зношена, здана в металобрухт або частково розкомплектована і розкрадена. Інженерні комунікації електро-, тепло-, газо-, водопостачання вимагають інвентаризації, технічного обслуговування, ремонту або реновації. Особливо це стосується непрацюючих підприємств, серед яких кілька років простоюють 5 льонозаводів, 4 молокозаводи, 3 консервних заводи, 3 м’ясокомбінати, 2 цукрові заводи, більшість комбикормових заводів, цикорієпереробний завод тощо.

Безумовно, підприємства аграрного переробного сервісу в жорстких умовах ринкових перетворень теж потребують технічного переозброєння, впровадження нових технологій, тобто інвестицій. Звичайно, не кожний колектив зміг вирішити ці проблеми: виграти суперництво за виробників-постачальників сільгоспсировини та боротьбу за ринки збуту власної продукції. Але на Житомирщині є агросервісні структури де вже мають місце позитивні зрушення. Наглядним прикладом може служити ВАТ “Житомирський маслозавод”, яке очолює досвідчений керівник і підприємець, спеціаліст сучасного мислення і дій, голова правління

П.В. Рудь. Тут із року в рік нарощуються обсяги заготівлі сировини, збільшується випуск продукції, розширюється її асортимент, зростає кількість робочих місць (табл.3).

Незважаючи на зменшення виробництва молока в області, ВАТ "Житомирський маслозавод" збільшив його заготівлю в 2,6 рази, що відбулося за рахунок особистих господарств населення. В селах 16 районів області створені 110 приймальних пункти які укомплектовані найсучаснішими апаратами "Екомілк", що дозволяє за 5 хв. провести експрес-аналіз кожної партії прийнятої сировини, де визначається процент жирності і вміст білка, густина та наявність фальсифікації молока водою. На постійну чи сезонну роботу зараховано 324 збирачі молока. Центровивіз сировини здійснюється 30 власними та 24 орендованими автомобілями, що також дає значний економічний ефект порівняно із самовивозом молока господарствами. Продукція підприємства користується великим попитом на внутрішньому та зовнішньому ринках, включаючи країни Західної Європи. Воно не має боргів перед бюджетом, регулярно виплачується заробітна плата, забезпечується оновлення основних фондів, впровадження прогресивних технологій.

Таблиця 3

Показники господарської діяльності ВАТ "Житомирський маслозавод"

Найменування показників	Од. виміру	Роки				2001р. до 1991р. в %
		1991	1999	2000	2001	
Закуплено молока, всього від КСП	т	23858	28366	34106	62219	261
Від населення, всього в т.ч.:	т		16589	9668	10732	
від власних приймальних пунктів	т		9797	22326	35501	
інші	т		3779	20182	33450	
Кількість постачальників:						
райони адміністративні	од.		10	12	16	
пункти приймальні	од.		31	73	110	
збирачі	од.		96	169	324	
Обсяг виробництва продукції в діючих цінах	тис. грн.			81517	104578	
В порівняльних цінах	тис. грн.			92993	121581	
Номенклатура виробленої продукції:						
масло тваринне	т	3368	1990	2428	2286	67,9
сухе знежир. молоко	т	2102	1697	2271	3507	
морозиво	т	1592	8967	9756	9946	
молоко	т		1345	1762	1992	
кисло-молочна продукція	т		172	396	505	
сметана	т		14	109	226	
Середньорічна чисельність працюючих	чол.	212	392	446	737	348

Крім названих підприємств переробного аграрного сервісу в області збільшується число сільськогосподарських товаровиробників, які ведуть власну переробку сільськогосподарської сировини на місцях. На 01.01.2002 року реформовані всі 739 сільськогосподарських підприємств. Вони мають 375 переробних цехи, в тому числі 124 борошномельних, 57 круп'яних, 72 хлібопекарських, 19 комбикормових, 53 м'ясних, 17 масложирових, 15 маслосиробних і молочних, 7 макаронних тощо. Від власного переробного сервісу в минулому році надійшло на рахунки товаровиробників 67,8 млн. грн.; знижуються транспортні витрати, в певній мірі забезпечується зайнятість сільського населення.

Ринкові перетворення викликали необхідність створення агробіржового сервісу для якого не було місця при плановому веденні народного господарства, взагалі та зокрема, в аграрному секторі. Житомирська товарна агропромислова біржа ЖТАПБ створена 10 лютого 2000 року розпорядженням голови облдержадміністрації відповідно до Указу президента України Л.Д. Кучми "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" від 03.12.1999 р. На даний час її засновниками є 25 підприємств агропромислового комплексу та 22 районних агроторгових доми. При біржі працює 64 брокерські контори. За весь період роботи на біржі укладено понад тисячу біржових угод на 38 млн. грн. Через біржу сільгосптоваровиробники отримали в 2000–2001 роках 15 млн. грн. бюджетних коштів під регіональний контракт та 2 млн. грн. банківських кредитів.

Але і в агробіржовому сервісі є невирішені проблеми. У відкритих публічних торгах не беруть участь комерційні структури, посередницькі фірми, об'єднання і підприємства, які співпрацюють з товаровиробниками за прямими договорами. Вони в прозорому ринку не зацікавлені. Тому на державному рівні слід: розробити та запровадити механізми і схеми для стимулювання агробіржового сервісу, методики і процедуру добровільного страхування врожаю майбутнього періоду, фінансових ризиків при підписанні форвардних контрактів; опрацювати та затвердити правила роботи районних агроторгових домів і обслуговуючих кооперативів. Необхідно розширити дію Державного фонду підтримки селянських (фермерських) господарств на інфраструктуру аграрного ринку. Це дасть змогу агробіржі більш ефективно обслуговувати сільськогосподарських товаровиробників.

Агросервісні організаційні структури як суб'єкти підприємницької діяльності в ринкових умовах надають послуги сільськогосподарським товаровиробникам згідно з укладеними угодами, де передбачені номенклатура послуг, строки виконання робіт, договірні ціни або маркетингові тарифи, порядок розрахунків тощо. Вони можуть нормально функціонувати за умови отримання прибутку. Але платонеспроможність товаровиробників призводить до погіршення економічного стану підприємств аграрного сервісу. Так, багато машинно-технологічних станцій мають велику кредиторську заборгованість за надані послуги і, як наслідок, не можуть внести відповідні платежі на податках.

Таке фінансове становище унеможливорює обслуговування товаровиробників, а без державного врегулювання цих проблем агросервісні послуги не надаватимуться, і це негативно вплине на обсяг валового виробництва сільськогосподарської продукції, поліпшення її якості та зниження собівартості.